

Position paper ten behoeve van het rondetafelgesprek Energiewet van de vaste commissie voor Economische Zaken en Klimaat, te houden op 14 september 2023.

Het Rathenau Instituut geeft de commissie voor Economische Zaken en Klimaat in dit position paper haar perspectief op het wetsvoorstel voor de nieuwe Energiewet. Het Rathenau Instituut waardeert dat het kabinet vanuit publieke waarden invulling wil geven aan de wet. Zo zet het wetsvoorstel sterk in op het verbeteren van de positie van huishoudens en het creëren van een gelijk spelveld. Tegelijkertijd identificeren wij nog enkele aandachtspunten. We richten ons specifiek op de rol van energiedata.

De behoefte aan herziene afspraken over energiedata

De omgang met energiedata is een belangrijke pijler in de nieuwe Energiewet. Het kabinet verwacht dat data mogelijkheden bieden om de energietransitie te faciliteren en burgers meer zelfbeschikking over hun energieverbruik, -opslag en -opwekking te geven. Netbeheerders kunnen bijvoorbeeld met behulp van data de vraag naar en het aanbod van elektriciteit beter op elkaar afstemmen. Huishoudens kunnen energie besparen of zelf elektriciteit verhandelen. Bedrijven kunnen flexibiliteitsdiensten leveren om congestie op het elektriciteitsnet te voorkomen.

Aandachtspunten

Op basis van ons onderzoek identificeren we vijf aandachtspunten voor de behandeling van de Energiewet door de Tweede Kamer.

1. Behoud democratische controle op de uitwerking van de Energiewet

Het wetsvoorstel stelt normen voor de omgang met energiedata. De vertaling van deze normen in concrete regels en afspraken zal gebeuren middels nog uit te werken uitvoeringsbesluiten, voorschriften en sectorale afspraken.

Dergelijke regels en technische specificaties kunnen echter een verre gaande impact hebben, onder andere op burgers (denk aan de Toeslagenaffaire). Het is daarom zaak deze in samenspraak met maatschappelijke actoren op te stellen, zodanig dat ook meebewogen kan worden met technische ontwikkelingen. Tevens vraagt het Rathenau Instituut dat het parlement goed geïnformeerd wordt over deze nadere uitwerking, zodat rechten van burgers en bedrijven, evenals doelmatigheid van de wet, gewaarborgd blijven.

2. Investeer in betrouwbare kennis voor het evalueren van de Energiewet

De regels voor het gebruik van data berusten op aannames over de relatie tussen betere beschikbaarheid en gebruik van data enerzijds, en overkoepelende beleidsdoelen anderzijds. Zo is de veronderstelling dat de beschikbaarheid van gedetailleerde meetdata uit de slimme meter (zogenaamde 'kwartierwaarden') op termijn ten goede zal komen aan de betrouwbaarheid en betaalbaarheid van het energiesysteem. Maar betrouwbare kennis daarover ontbreekt nu grotendeels. Het is belangrijk dat dit soort aannames empirisch wordt onderzocht, zodat op basis van die kennis de Energiewet geëvalueerd en verbeterd kan worden.

3. Zorg voor een goede wettelijke grondslag voor het MFFBAS

Binnen de kaders van de aankomende Energiewet, verzorgen het nieuw opgerichte Marktfaciliteringsforum (MFF) en de Beheerder Afsprakenstelsel (BAS), (samen: MFFBAS), de uitwisseling en het beheer van energiedata. Dit afsprakenstelsel beoogt alle marktpartijen op gestandaardiseerde wijze toegang te geven tot energiedata en zo een gelijk speelveld te creëren. Op dit moment ontbreekt het aan een juridische grondslag voor MFFBAS. De nieuwe Energiewet dient daarvoor te zorgen. Het huidige wetsvoorstel is op een aantal punten echter onvoldoende helder. Zo is soms niet duidelijk wie waarover inspraak heeft binnen het MFF. Het zou goed zijn als het parlement in de afwegingen hierover betrokken wordt.

4. Anticipeer op uitdagingen voor het gebruik van overige energiedata

Het wetsvoorstel Energiewet richt zich op bepaalde categorieën van gegevens. Voor een betrouwbare energievoorziening is het echter van belang dat ook het gebruik van andere gegevens, zoals data uit slimme apparaten (een thuisbatterij, elektrische auto of warmtepomp) goed geregeld wordt. Maatregelen ter bevordering van de beschikbaarheid, toegankelijkheid en kwaliteit van data en ter versterking van de positie van aangeslotenen uit de nieuwe Energiewet, zijn nu niet op dit soort gegevens van toepassing. Diverse partijen in de energiesector vrezen dat dit het gebruik ervan kan belemmeren, of de betrouwbaarheid van het energiesysteem kan aantasten. Het kabinet dient, in overleg met partijen in de energiesector en andere stakeholders, een bredere visie op energiedata te ontwikkelen dan waar de Energiewet nu van uitgaat. Anticiperen op uitdagingen voor het gebruik van overige energiedata uit bijvoorbeeld slimme apparaten is daarbij van groot belang.

5. Zorg voor flankerend beleid voor het empoweren van burgers

Burgers krijgen met de Energiewet meer regie over hun energiedata. Zo kunnen ze meer inzicht krijgen in hun verbruik, maar ook actief worden op de markt via een aggregator of energiegemeenschap. Het is de vraag of de hiervoor voorgestelde maatregelen ook in praktijk zullen leiden tot het beoogde gelijke speelveld en meer zelfbeschikking. Het empoweren van eindafnemers vergt kennis van techniek en de energiemarkt, evenals financiële en sociale capaciteiten. Om actief te worden binnen het energiesysteem, hebben burgers financiële middelen nodig om de benodigdheden aan te schaffen waarmee ze energie kunnen besparen, of eigen energie kunnen opwekken, opslaan en verhandelen. Niet iedereen beschikt hierover in gelijke mate. Daarom bestaat het risico dat er kansverschillen ontstaan tussen burgers die hier wel en niet in kunnen investeren, wat de inclusiviteit van de energietransitie kan ondermijnen. Aanvullend beleid is noodzakelijk om de ambities voor het activeren van burgers waar te maken.

Rapport: Stroom van data - Energiedata benutten voor een maatschappelijk verantwoorde energietransitie | Rathenau Instituut (2022).